

Cronologia i distribució territorial de l'arribada de refugiats ucraïnesos a Catalunya durant l'any 2022¹

Cristina Ramírez Puente

cristina.ramirez@estudiants.urv.cat

Resum

El 24 de febrer de 2022 Rússia inicià la invasió del territori ucraïnès, fet que derivà en una guerra entre ambdós estats. Des del seu inici, una de les conseqüències més destacades de l'actual conflicte bèl·lic ha estat el gran nombre de persones desplaçades, tant dins d'Ucraïna mateix com, sobretot, cap a diversos països europeus en busca de protecció i seguretat. L'estudi analitza, a partir de les dades setmanals recollides per l'Institut d'Estadística de Catalunya, quins han estat el volum i la temporalitat del flux d'arribada de persones ucraïneses refugiades a Catalunya i quines les seves pautes d'assentament territorial durant l'any 2022. Els resultats mostren com, des del punt de vista temporal, després del gran flux inicial durant les primeres setmanes, el degoteig de refugiats s'ha mantingut tot el període analitzat i, des del territorial, com la disponibilitat de places d'allotjament turístic ha estat un dels principals factors explicatius de la seva distribució en el territori català.

Paraules clau: refugiats, Ucraïna, Catalunya, acollida internacional, perfil demogràfic.

Resumen: *Cronología y distribución territorial de la llegada de refugiados ucranianos en Cataluña durante el año 2022*

El 24 de febrero de 2022 Rusia inició la invasión del territorio ucraniano, hecho que derivó en una guerra entre ambos estados. Desde su inicio, una de las consecuencias más destacables del actual conflicto bélico ha sido el gran número de personas desplazadas, tanto dentro de Ucrania mismo como, sobre todo, hacia varios países europeos en busca de protección y seguridad. El estudio analiza, a partir de los datos semanales recogidos por el Institut d'Estadística de Catalunya, cuáles han sido el volumen y la temporalidad del flujo de llegada de personas ucranianas refugiadas a Cataluña y cuáles sus pautas de asentamiento territorial durante el año 2022. Los resultados muestran cómo, desde el

1. Aquest article és fruit del treball de fi del grau del Grau en Geografia, Anàlisi Territorial i Sostenibilitat de la Universitat Rovira i Virgili, presentat el mes de juny de 2023 i dirigit pel professor Joan Alberich González, a qui vull expressar el meu agraïment pel seu guiatge i suport durant tota la investigació realitzada. Igualment, vull fer extensiu el meu agraïment a l'Institut d'Estadística de Catalunya, personificat en la senyora Mireia Farré Mallofré, cap de l'àrea de Població i Territori, per la cessió de les dades que són objecte d'estudi.

punto de vista temporal, después del gran flujo inicial durante las primeras semanas, el goteo de refugiados se ha mantenido todo el periodo analizado y, desde el territorial, como la disponibilidad de plazas de alojamiento turístico ha sido uno de los principales factores explicativos de su distribución en el territorio catalán.

Palabras clave: refugiados, Ucrania, Cataluña, acogida internacional, perfil demográfico.

Abstract: *Chronology and Territorial Distribution of the Arrival of Ukrainian Refugees in Catalonia During 2022*

On February 24 2022 Russia began the invasion of Ukrainian territory, fact that derived in a war among both states. Since its beginning, one of the most remarkable consequences of the current war has been the large number of displaced people, so much inside same Ukraine how, especially, to several European countries in search of protection and security. The research from the weekly data collected by the Institut d'Estadística de Catalunya, which have been the volume and the temporality of the flow of arrival of Ukrainian people refugees to Catalonia and which his guidelines of territorial settlement during the year 2022. The results show how, from the temporary point of view, after the big initial flow during the first weeks, the dribble of refugees has maintained all the period analysed and, from the territorial, like the availability of squares of tourist accommodation has been one of the main explanatory factors of his distribution in the Catalan territory.

Keywords: Refugees, Ukraine, Catalonia, International Reception, Demographic Profile.

* * *

1. Pertinència i objectius de l'estudi

En la societat moderna, els mitjans de comunicació juguen un paper primordial en la creació d'estats d'opinió sobre diferents fets i esdeveniments d'actualitat. Sens dubte, una de les notícies més rellevants a escala mundial de l'any 2022 fou la invasió russa del territori ucraïnès iniciada el 24 de febrer i la posterior guerra entre tots dos països. Més enllà del desenvolupament dels combats i les operacions i èxits militars d'un i bàndol i de l'altre, les informacions han fet èmfasi en l'enorme nombre de persones desplaçades que el conflicte ha generat i la no menys important xarxa de solidaritat internacional que, recolzada sobre la societat civil, els ha asssitit i acompanyat.

Amb un context generalitzat de l'opinió pública favorable —en un cas molt diferent als d'uns altres conflictes propers en el temps i en l'espai—, l'acollida de persones refugiades en la majoria de països europeus ha estat la principal finalitat d'aquesta xarxa de solidaritat. Així, es calcula que la Unió Europea ha acollit prop de 5 milions de persones desplaçades, amb valors molt dispars entre els diferents països. En aquest context europeu, Espanya ha acollit un

nombre discret de refugiats, però, dins seu, destaca la xifra de persones que han trobat acollida a Catalunya.

Per aquest motiu, l'objectiu principal de l'estudi és analitzar la cronologia i la distribució territorial de la població ucraïnesa refugiada a Catalunya des de l'inici del conflicte fins al final de l'any 2022 com a conseqüència de la invasió russa del territori ucraïnès. Addicionalment, com a objectius secundaris, s'estableix, d'una banda, estudiar quina és la caracterització demogràfica bàsica de les persones nouvingudes, i, de l'altra, apuntar alguns possibles factors explicatius de les seves pautes de distribució en el territori català.

L'article s'estructura en set grans apartats. A part d'aquesta introducció, el segon capítol consisteix en un breu estat de la qüestió sobre els conflictes bèl·lics i l'arribada de refugiats; el tercer fa èmfasi en la legislació internacional i espanyola sobre l'estatus de refugiat; el quart presenta una cronologia forçosament breu del conflicte entre Rússia i Ucraïna que ha desencadenat el desplaçament forçós de bona part de la població d'aquest últim país; el cinquè exposa la metodologia, quantitativa, emprada en el present estudi; el sisè constitueix el gruix del treball, amb la presentació dels resultats obtinguts de l'anàlisi del volum, les característiques demogràfiques bàsiques i la distribució territorial de la població ucraïnesa refugiada arribada a Catalunya durant l'any 2022; i, finalment, el setè i últim capítol conté algunes reflexions finals a mode de conclusions.

2. Conflictes bèl·lics i refugiats. Un breu estat de la qüestió

Quan es parla de moviments migratoris internacionals, cal ser conscients que s'està fent referència a una gran varietat de desplaçaments humans, associats amb una àmplia diversitat de factors i motivacions. Es tracta de processos amb diferents punts d'origen i de destinació, que inclouen des del desplaçament de treballadors altament qualificats, persones jubilades que desitgen canviar de lloc de residència o —allò que ens ocupa aquí— a població desplaçada forçosament o refugiada (Espinar, 2010).

Centrant-nos en aquest últims, el seu volum i magnitud han pres una rellevància significativa en les darreres dècades i es considera un dels grans reptes als quals haurà de fer front la societat occidental durant el segle XXI: mentre l'any 2011 l'Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Refugiats (ACNUR) xifrava en 15,2 milions de persones el nombre de refugiats a tot el món, en poc menys de deu anys aquesta xifra gairebé es duplicà, fins arribar als 26,4 milions, sobre un total de 82,4 milions de persones desplaçades forçosament, xifra agreujada per la pandèmia del Covid-19 (ACNUR, 2022).

El gran salt entre les dues dates indicades es deu, sobretot, a l'increment de persones refugiades procedents de Síria (6,7 milions), Afganistan (2,2 milions) i Sudan del Sur (uns altres 2,2 milions), mentre que entre els països receptors

es destaquen Turquia (3,7 milions), Colòmbia (1,7 milions) i el Pakistan (1,4 milions). Per la seva banda, l'Estat espanyol se situà aquell darrer any en la tercera posició en relació amb el registre individual de noves persones sol·licitants d'asil (88.800 sol·licituds), superat tan sols per Alemanya (102.600) i els Estats Units d'Amèrica (250.800). A més, a aquestes xifres, ja elevades de per si, caldrà afegir, fruit del canvi global, un nombre cada cop creixent de refugiats ambientals (Pajares, 2020; Vettorassii Amori, 2021).

Tal com coincideix la bibliografia consultada, l'acollida de refugiats planteja uns certs desafiaments i incerteses per als estats receptors, que es poden resumir en les qüestions següents (González, 2022):

- Un desafiament logístic i de coordinació. Es tracta del problema que apareix en un primer moment i de forma immediata: els recursos estatals centralitzats no són suficients per allotjar i protegir adequadament un flux molt gran i simultani de persones nouvingudes, de manera que cal una gran coordinació entre l'Administració i les organitzacions no governamentals, sobre les qui acostuma a caure el gruix de la gestió de l'acollida.
- Un desafiament econòmic per als estats receptors, segons el volum del flux d'arribades i la durada prevista de la seva estada i el grau de destrucció dels seus habitatges, infraestructures, serveis i empreses.
- Un desafiament per la integració, segons el nombre de refugiats que sol·liciten demanar asil i romandre al país d'acollida. L'experiència en diversos conflictes indica que aquesta possibilitat és més gran quan fugen famílies completes (i no principalment dones amb fills, com és el cas principal d'Ucraïna), mentre que la decisió de retornar al país d'origen és menor a mesura que s'incrementa el temps d'exili, quan més a prop se situa el país receptor i quan la diferència en el nivell de l'estat del benestar i de la qualitat de vida entre els països emissors i receptors és més petita. Per la seva banda, l'accés a l'habitatge i al mercat de treball són dues de les dificultats d'integració a curt i mitjà termini (Zetter i Ruaudel, 2018): segons un informe del Parlament Europeu, els refugiats acollits a la Unió Europea no assoleixen una taxa d'ocupació del 70 % (similar a la mitjana entre la població autòctona) fins a quinze anys després de la seva arribada (Orav, 2022). Per contra, en termes generals, sobretot en els països occidentals, l'accés a la sanitat i a l'educació dels menors d'edat són relativament fàcils d'assolir, tot i haver de salvar la diferència idiomàtica en molts casos.

En relació amb el procés de “integració” —concepte molt discutit i controvertit— al país d'acollida, el propi ACNUR en defineix tres fases principals:

- L'arribada. Es busca, en termes generals, garantir la salut tant física com psicològica dels refugiats, tot proporcionant-los una primera informació bàsica general i un allotjament.
- La inclusió social. És la fase més llarga i complexa, ja que implica que la persona refugiada assoleixi integrar-se econòmicament i social al nou país de residència. L'adaptació a la nova cultura, el nou idioma, la creació d'un nou cercle social i, sobretot, la recerca d'un treball que li permeti sobreviure per compte propi són les principals dificultats a què cal fer front durant aquesta fase.
- L'autonomia. Finalment, un cop assolits els objectius de la fase anterior, la persona refugiada ha de poder continuar la seva vida sense una assistència particular exterior i amb plena autonomia.

3. Les legislacions internacional i nacional sobre la condició de refugiat

La definició correcta de cada una de les tipologies de persones migrants és clau a l'hora d'abordar la seva problemàtica i poder fer front, en conseqüència, als reptes que plantegen (Espinar, 2010). Centrant-nos en els protagonistes dels desplaçaments forçats, la Convenció sobre l'Estatut dels Refugiats aprovada per les Nacions Unides l'any 1951 i el Protocol de Nova York de 1967 defineixen les persones refugiades de la següent manera:

“[A] causa d'una por fundada de ser perseguida per raons de raça, religió, nacionalitat, pertinença a un grup social o d'opinió política en particular, es troba fora del seu país de naixement i és incapaç, o, a causa de tal por, no està disposada a servir-se de la protecció d'aquell país; o de qui, per no tenir nacionalitat i estar fora del país de la seva antiga residència habitual com a resultat de tals esdeveniments, és incapaç, a causa de tal por, d'estar disposat a tornar-hi.” (traducció pròpia).

Concretament, la determinació de la condició de refugiat d'acord amb aquests dos textos legals és realitzada per l'estat receptor en què es troba en el moment de fer la sol·licitud, que cal estudiar de manera individualitzada. Això deixa necessàriament de banda les generalitzacions i permet fer un èmfasi especial en els grups perseguits.

Inicialment, com les persones que es veien obligades a abandonar el seu país d'origen com a conseqüència de conflictes armats —ja fossin de tipus intern o de caire internacional— no havien d'ésser considerades automàticament com a refugiats, l'ACNUR ha anat fent una lectura cada cop més àmplia de les consideracions establertes en la convenció de 1951. Tant és així que actualment hom considera que la invasió o l'ocupació de part o de la totalitat d'un país per un país estranger pot donar lloc a la persecució de les persones de les persones que hi resideixen, de manera que, en cas d'exiliar-se, poden obtenir la consideració de refugiat (Buis i Vigeveno, 2017).

Concretament, durant un conflicte armat —i fins i tot un cop acabat— la població civil pot ser afectada de manera directa o indirecta. Situacions com ara la destrucció de l'organització institucional, la fallida de l'economia, les pèrdues materials —personals i col·lectives—, la impossibilitat d'accedir a una assistència sanitària o a un sistema educatiu, la pobresa, la fam, la inseguretat o la creixent vulnerabilitat de les dones i els infants acostumen a ser de tanta gravetat que s'acostumen a justificar-se com a causes de “temors justificats de persecució” i que, per tant, poden donar lloc a l'obtenció de la condició de refugiat. Igualment, una persona pot ser objecte d'accions que no constitueixin per si soles una persecució, però que, combinades amb una violència generalitzada, en el seu conjunt i de forma concurrent, puguin justificar l'al·legació de pors fonamentades d'ésser perseguida (Crisp i Dessaigne, 2002).

L'ordre internacional engloba, de manera simultània, tres importants marcs jurídics fonamentals —el dret internacional de drets humans, el dret interna-

cional humanitari i el dret internacional dels refugiats—, que convergeixen en un objectiu comú i essencial: la tutela de la persona humana (Vinuesa, 2011). Així, com a objectiu final, la protecció que la comunitat internacional proporciona a les persones que es veuen obligades a fugir del seu país ha de tenir per objectiu restaurar el vincle entre la persona i l'Estat, oferint així al refugiat un Estat que li proporcioni de manera subrogada d'empara que el seu Estat d'origen li nega o no li pot oferir.

3.1. El marc regulador europeu i espanyol

La Convenció de Dublín de 1990 va intentar determinar la responsabilitat dels estats membres a l'hora d'estudiar sol·licituds d'asil i fou seguida per la Convenció de Tempere de l'any 1999, que establí quatre elements clau en la concepció d'una política europea comuna: *a*) la necessitat d'un enfocament global en la cooperació amb els països d'origen i de trànsit; *b*) el desenvolupament d'un sistema europeu comú d'asil; *c*) la importància de garantir un tracte just a les persones nacionals de tercers països residents a la Unió Europea; i *d*) la gestió eficaç dels fluxos migratoris. A partir d'aquestes premisses, la Comissió Europea feu tímids avenços cap a l'harmonització en qüestions específiques com el reagrupament familiar o l'estatut dels nacionals de tercers països residents de llarga durada, amb la proposta d'uns estàndards mínims comuns (Ferrero-Turrión i Pinyol-Jiménez, 2016).

No obstant això, l'absència d'uns criteris comuns reals en aquest àmbit, fruit de la reticència dels estats a cedir competències en matèria d'immigració, ha impedit, almenys fins al moment actual, l'aplicació real d'un criteri comú. Per aquest motiu, la Unió Europea ha impulsat dues accions a fi de dotar-se d'instruments legals comuns en matèria d'acollida de persones exiliades i asilades. En primer lloc, l'any 2010 es creà l'Oficina Europea de Suport a l'Asil (avui dia denominada Agència d'Asil de la Unió Europea), l'objectiu de la qual, segons els seus propis estatuts, és «proporcionar suport operatiu i tècnic, així com formació, a les autoritats nacionals dels països de la Unió Europea; col·laborar en l'aplicació de la legislació comunitària i a fomentar una convergència més gran dels procediments i les condicions d'acollida en aquest àmbit».

En segon lloc, el mes de setembre de 2020 la Comissió Europa va presentar el nou Pacte de Migració i Asil, que incideix en la necessitat que la Unió Europea i els seus estats membres construeixin un sistema que gestioni i normalitzi les migracions a llarg termini, basat en els valors europeus i el dret internacional. El nou Pacte pretén lluitar contra la immigració irregular, ja que estableix un sistema d'avaluació previ d'entrada aplicable a totes les persones de tercers països que accedeixen irregularment a territori europeu, a fi de determinar quines persones poden ser subjectes de processos de protecció i quines no. Mentre que per a les primeres cal aplicar el protocol de sol·licituds d'asil, per a les segones s'obre un procés fronterer de retorn immediat. Alhora,

el document contempla l'elaboració d'un pla de preparació per a les crisis migratòries futures, que ha de servir per millorar la capacitat d'anticipació i de resposta davant les situacions excepcionals. En el moment de redactar aquestes línies (octubre de 2023) el nou pacte es troba en procés de tramitació i posterior aprovació.

A Espanya, el primer text legal sobre el dret d'asil va ser la Llei 5/1984, del 26 de març, reguladora del dret d'asil i de la condició de refugiat, d'acord amb el que establia l'apartat quatre de l'article 13 de la Constitució espanyola. El text, però, va ser àmpliament reformat mitjançant la Llei 9/1994, del 19 de maig, a fi d'adequar l'ordenament espanyol a la ràpida evolució en la quantitat i en les característiques de les sol·licituds d'asil que es va produir en el context de la Unió Europea a la segona meitat dels anys vuitanta del segle passat, alhora que va concebre el dret d'asil en un context europeu d'harmonització progressiva de les legislacions nacionals.

Fruit, igualment, del desenvolupament de nova normativa europea, i a fi d'adaptar-s'hi, es va promulgar un nou text, la Llei 12/2009, del 30 d'octubre, reguladora del dret d'asil i de la protecció subsidiària, que és el vigent actualment. El seu objectiu és el següent:

“[T]ant satisfer adequadament les necessitats derivades de la incorporació de l'ampli elenc d'actes normatius de la Unió Europea, com reflectir de manera adequada les noves interpretacions i criteris sorgits en la doctrina internacional i en la jurisprudència d'òrgans supranacionals com el Tribunal de Justícia de les Comunitats Europees o el Tribunal Europeu de Drets Humans, a fi de millorar les garanties de les persones sol·licitants i beneficiàries de protecció internacional.”

En aquest sentit, tal com estableix el seu preàmbul, el nou text introdueix una sèrie de disposicions, dins el marge que comporta la normativa europea, que responen a la seva voluntat de servir d'instrument eficaç per garantir la protecció internacional de les persones a les quals és aplicable i de reforçar les seves institucions: el dret d'asil i la protecció subsidiària.

Així, per una banda, la condició de refugiat es reconeix a tota persona que, a causa de temors fundats de ser perseguida per motius de raça o ètnia, religió, nacionalitat, opinions polítiques, pertinença a un determinat grup social, de gènere o orientació sexual, es troba fora del seu país d'origen i no pot o, a causa d'aquests temors, no vol acollir-se a la protecció del seu país, o bé a l'apàtrida que, sense tenir nacionalitat i trobant-se fora del país on abans tenia la residència habitual, pels mateixos motius no pot o, a causa d'aquests temors, no vol retornar-hi. Per altra banda, el dret a la protecció subsidiària s'atorga a les persones que no reuneixen els requisits per obtenir el dret d'asil però respecte de les quals es donen motius fonamentats per creure que, si retornen al seu país d'origen, en el cas dels nacionals, o al de la seva anterior residència habitual, en el cas dels apàtrides, s'enfronten a un risc real de patir algun dels danys greus dels que preveu la llei, i que, a causa d'aquest risc, no poden o no volen acollir-se a la protecció del país d'origen.

El text de la nova llei recull una sèrie de millores respecte dels textos anteriors, en tant que *a)* estableix un procediment únic per avaluar la procedència de l'estatut de refugiat o de protecció subsidiària, cosa que ha de permetre que, en examinar-se de manera simultània —i, eventualment, d'ofici— les dues possibilitats, s'evitin dilacions innecessàries o pràctiques abusives; *b)* dota de recolzament legal formal les condicions materials d'acollida de les persones sol·licitants o beneficiàries de protecció internacional; amplia l'extensió familiar de la protecció internacional per als integrants de la unitat familiar de les persones sol·licitants o protegides, amb la incorporació d'un procediment especial i preferent de reagrupament familiar que garanteix el dret a la vida en família; *c)* dona resposta a les noves exigències derivades dels actes jurídics més recents de la Unió Europea i introdueix mesures adequades per evitar que els qui puguin suposar un perill per a la seguretat de l'Estat, l'ordre públic o que exercixin actuacions incompatibles amb l'estatut de protecció internacional se'n puguin beneficiar; i *d)* fa una referència explícita als menors i a altres col·lectius vulnerables (persones amb discapacitat, persones grans i altres en situació de precarietat).

3.2. La normativa *ad hoc* per al conflicte ucraïnès

En el cas concret de la crisi de refugiats arran la invasió russa d'Ucraïna, la majoria de països van decidir no establir un límit temporal sobre el període que els refugiats podrien romandre en els centres de recepció, tot i tenir la possibilitat de fixar-lo, oferint-los així un temps il·limitat d'acollida.

En vista de l'afluència massiva de persones desplaçades en aquest conflicte, el 3 de març de 2022 la Comissió Europea va aprovar en el Consell Extraordinari la Directiu de Protecció Temporal, una eina per a atorgar protecció temporal en cas d'afluència massiva de persones desplaçades especialment per motius de guerra, violència o violacions dels drets humans. Es tracta, en realitat, de l'activació per primer cop —en aquesta ocasió a petició de França, que en el moment ostentava la presidència rotatòria de la Unió Europea—, de la Directiva 2001/55/CE del Consell, aprovada arran de la fi de la guerra als Balcans. Alguns autors assenyalen que aquesta postura de la Unió Europea és el reflex d'una certa xenofòbia, que es materialitza en forma de tracte de favor cap a un cert col·lectiu de refugiats —la població ucraïnesa en aquest cas— enfront de la postura adoptada en unes altres «crisis de refugiats» anteriors, com la massiva arribada de població procedent d'alguns països del Nord d'Àfrica i especialment de Síria durant els moviments en favor de la llibertat i de la democràcia de l'any 2015 (Pries, 2018; De Coninck, 2023).

La posada en marxa de la Directiu de Protecció Temporal requereix de l'aprovació per majoria relativa (15 països membres que representin el 65 % del total de la població de la Unió) i, un cop aprovada, és de compliment obligat per tots els estats membres, fins i tot per aquells, com Hongria o Polònia, que

van expressar-hi reserves, en argumentar que l'aplicació era innecessària perquè ja s'estaven adaptant i enfrontant a la situació del moment.

La finalitat principal de la Directiva esmentada és facilitar la lliure mobilitat de les persones ucraïneses pels estats membres de la Unió Europea, vigent durant un període d'un any però que es pot prorrogar durant dos més. Segons aquest document, els països han d'assegurar-se que les persones vulguin retornar al seu país abans de concedir-los un permís de residència i se'ls permet la mobilitat per tots els vint-i-set estats membres de la Unió Europea. D'aquesta manera, les persones beneficiades per la mesura reben automàticament la residència legal com a refugiat —és a dir, l'estatus de protecció internacional, alhora que se'ls garanteix el dret de permís de residència i de treball, l'assistència d'un intèrpret i advocat i l'accés a serveis bàsics com ara l'educació, la sanitat o l'ajuda social—sense la necessitat d'haver de fer la sol·licitud individual d'asil, amb el risc consegüent de saturar els sistemes nacionals. L'atorgament de la condició de refugiat té inicialment un any de vigència, però és ampliable fins a tres anys, període durant el qual els refugiats poden demanar l'estatus d'asilat o resident permanent, que ha de gestionar cada estat membre segons les normes internes nacionals.

En un primer moment la proposta de la Comissió Europea defensava que també s'apliqués aquest règim als immigrants de tercers països de llarga durada. Finalment, els governs europeus van decidir restringir-ne la cobertura, de manera que cada estat decideixi si l'aplica de forma automàtica o concedeix un estatus apropiat o equiparable al de la pròpia legislació del país d'acollida.

Per altra banda, el text també estableix que els immigrants que en el moment de la invasió portaven menys de cinc anys a Ucraïna també podien entrar a la Unió, si bé es reserva el dret de l'estat membre receptor a deportar-lo al seu país d'origen sempre i quan la deportació sigui segura i duradora. En cas contrari, se li hauria de concedir un altre status perquè pogués romandre a la Unió Europea, ja sigui amb el dret d'asil o amb protecció internacional.

Espanya fou un dels primers països que aplicà la Directiva europea i optà, a més, per fer-ho escollint la versió més àmplia. D'acord amb l'opinió pública, una de les més favorables d'Europa a acollir refugiats. En conseqüència, l'Estat espanyol ofereix protecció no tan sols a les persones de nacionalitat ucraïnesa, sinó també als ciutadans d'altres països que estaven a Ucraïna amb permisos de residència permanents o temporals i que n'han fugit.

Igualment, la protecció temporal s'ha aplicat a Espanya fins i tot a les persones ucraïneses que ja eren al país abans de l'inici de la invasió russa, de manera que hom ha obert, així, una via de legalització de l'estada a aquells que havien passat a una situació irregular després d'haver superat els tres mesos de permanència màxima com a turistes. El Ministeri d'Interior espanyol estima que aquesta mesura pot arribar a beneficiar fins a 15.000 persones, xifra estimada a partir de la diferència entre el nombre de persones empadronades i el de permisos de residència.

4. Una breu cronologia del conflicte bèl·lic entre Rússia i Ucraïna

Malgrat que l'objectiu del treball no és exposar els orígens i l'evolució de l'actual guerra entre Rússia i Ucraïna —sinó analitzar-ne una de les conseqüències principals: l'arribada de persones refugiades—, s'ha cregut oportú mostrar-ne una cronologia, forçosament breu. Així, es pot contextualitzar temporalment el nostre estudi.

El conflicte entre Rússia i Ucraïna es remunta a força dècades ençà, concretament quan l'antiga Unió de Repúbliques Socialistes Soviètiques es va dissoldre i diversos territoris que en formaven es van convertir en nacions independents. Un d'ells, Ucraïna, tenia un contacte directe amb els països del Tractat de l'Atlàntic Nord i, sobretot a partir de l'èxit de la revolta iniciada l'any 2013 i coneguda amb el nom d'Euromaidan —contra el govern encapçalat per Ianukòvitx i a favor d'un acostament del país a la Unió Europea—, inicià les converses per integrar-se a la Unió Europea, fet que el govern rus va considerar com una amenaça per la seva integritat i seguretat nacionals. A més, cal tenir en compte que Ucraïna ocupa una posició geoestratègica molt rellevant, ja que pel seu territori travessen importants gasoductes que nodreixen Europa tant de gas rus com del procedent dels països de l'Orient Mitjà.

En aquest context, l'any 2014 es va organitzar a la península de Crimea —un territori estratègic que, des del final de la Segona Guerra Mundial i fins la creació de l'estat d'Ucraïna, comprèn la sortida de Rússia al mar Negre— un referèndum d'autodeterminació en què gairebé el 96 % dels vots van ser a favor d'annexar-se a Rússia. Tanmateix, el referèndum no complí totes les garanties democràtiques i molts països occidentals no en reconegueren els resultats.

El sentiment prorús i contra el govern europeista de Kíiv s'estengué igualment ala regió industrial del Donbàs, a l'est del país, amb l'aparició de grups armats a les ciutats de Lugansk i Donetsk, que arribaren a proclamar les repúbliques populars en les províncies que en formen part.

Malgrat les converses internacionals entre les potències implicades per tal de rebaixar les tensions, els enfrontaments van continuar augmentant. Els grups prorussos van seguir prenent possessió en diverses localitats i edificis estratègics, fins al punt que les forces paramilitars prorusses, amb el suport implícit del govern i l'exèrcit regular, van aconseguir tenir el control de tot l'est ucraïnès i de la península de Crimea. La implicació del govern de Moscou en aquests moviments separatistes va implicar la imposició de fortes sancions econòmiques per la Unió Europa. No obstant això, l'augment de les tensions entre ambdós països, sobretot després de l'elecció el 2019 de Volodímir Zelenski com a president ucraïnès, va portar Rússia a seguir desplegant tropes, vehicles i avions a la frontera amb Ucraïna, d'una banda; i a firmar els decrets que reconeixien les repúbliques populars de Donetsk i de Lugansk, ambdues a la regió del Donbàs.

Finalment, el 24 de febrer de 2022 el president rus Vladímir Putin va anunciar l'inici d'una operació militar especial a Ucraïna, que no es limità a l'ocupació de l'est del país, sinó que va incloure el bombardeig d'algunes de les ciutats principals (Kíiv, Khàrkiv, Mariúpol i Odessa), com a pas previ a l'inici d'una ofensiva terrestre des del nord, sud i est del país.

A mitjan del mes de març s'assolí l'ocupació màxima de territori ucraïnès en mans russes, al mateix temps que s'estimava que el nombre de refugiats que havien abandonat el país assolía la xifra d'1,2 milions de persones. No obstant això, la capacitat organitzativa creixent de l'exèrcit ucraïnès, reforçat militarment per l'enviament de material per la Unió Europea i els Estats Units d'Amèrica, ha permès que Ucraïna hagi anat recuperant progressivament el control de bona part del seu territori, al mateix temps que Rússia ha reforçat les seves posicions a l'est i sud del país.

En aquest sentit, enfront de la voluntat inicial del govern rus —una operació militar ràpida que havia de forçar la capitulació del govern de Zelenski i annexionar-se *de facto* les repúbliques de l'est i la península de Crimea— l'ofensiva s'ha convertit en un conflicte bèl·lic de desenllaç incert i que en el moment d'escriure aquestes línies (octubre de 2023) s'apropa als dos anys de durada.

Per la seva banda, el nombre de persones desplaçades assolí, a finals de l'any 2022, la xifra de 8 milions de persones, a les quals s'havia d'afegir els desplaçaments interns dins el propi territori ucraïnès. Els principals països receptors eren, per ordre d'importància, Rússia (3 milions de persones), Polònia (1,5 milions) i Alemanya (1 milió) (ACNUR, 2023; Elinder *et al.*, 2023).

5. Fonts i metodologia

L'estudi de l'arribada de la població refugiada ucraïnesa es basa en una anàlisi quantitativa realitzada principalment a partir de dues fonts d'informació: per una banda, les targetes sanitàries individuals (TSI) expedides pel Servei Català de la Salut (CatSalut) i, per l'altra, l'Estadística del Padró Continu. En tots dos casos, les dades han estat facilitades per l'Institut d'Estadística de Catalunya (IDESCAT).

La primera font recull el nombre de TSI expedides entre l'1 de març (és a dir, tan sols una setmana després de l'inici de la guerra a Ucraïna) i el 31 de desembre del 2022 a Catalunya. Es tracta del document identificador que dona accés als centres i als serveis de sanitat pública català, els usuaris dels quals són inscrits al Registre central d'assegurats del CatSalut, i hi poden accedir totes aquelles persones que comptin amb un resguard expedit per la Policia Nacional on s'acrediti la condició de sol·licitant de protecció temporal o amb una resolució de concessió de protecció temporal per part del Ministeri d'Interior.

A través de la web, l'IDESCAT actualitza setmanalment la informació per al conjunt de Catalunya, mentre que amb caràcter mensual es faciliten els

totals per sexe i grup d'edat per als municipis de més de 10.000 habitants, les comarques i Aran, els àmbits del Pla territorial de Catalunya i les províncies. No obstant això, a fi d'aprofundir l'anàlisi temporal de les dades, per mitjà d'una sol·licitud d'explotació específica de dades, resolta favorablement, s'ha pogut obtenir informació per cada un d'aquests àmbits territorials igualment a escala setmanal.

Cal indicar, però, que la font presenta dues limitacions importants: d'una banda, amb la finalitat de garantir el secret estadístic i no proporcionar dades confidencials, les xifres han estat prèviament arrodonides a 0 i 5 i, per tant, la suma de les dades desagregades pot diferir el total a causa de l'arrodoniment. A més, en els casos en què la informació és menor a 5, les dades són arrodonides a 0. Per a l'elaboració d'aquest estudi, en l'últim cas, s'ha realitzat una aproximació i han estat assimilades a 3 casos. Igualment, cal indicar que les dades de lloc de residència es refereixen a les del domicili declarat en el moment de tramitar la TSI, per la qual cosa cal tenir en compte que aquestes adreces poden ser temporals.

Per altra banda, la font recull les altes al registre de TSI, però no pas les possibles baixes que s'hagin pogut esdevenir durant el període temporal analitzat, de manera que cal interpretar les xifres exposades des del punt de vista dels fluxos (els moviments d'arribada) i no pas dels estocs (la població realment resident a Catalunya).

Malgrat les dues limitacions citades, la fortalesa d'aquest font és triple: en primer lloc, l'actualització mensual de les dades permet establir una cronologia bàsica de l'arribada de població refugiada a Catalunya; en segon lloc, la distinció per sexe i grup d'edat possibilita conèixer algunes de les característiques demogràfiques bàsiques de la població nouvinguda; i, finalment, en tercer lloc, la desagregació municipal, almenys per aquells de més de 10.000 habitants, facilita identificar patrons de distribució territorial de la població ucraïnesa a Catalunya i elaborar-ne la cartografia corresponent.

La segona de les fonts quantitatives utilitzades, considerada com a complementària de la primera, ha estat el Padró continu de la població a partir de les dades de l'Institut Nacional d'Estadística (INE). Es tracta d'un registre administratiu municipal que compta amb el número de persones d'un municipi, independent de quina sigui la seva situació de residència (legal o il·legal a Espanya). Concretament, en el cas concret del present estudi, s'ha utilitzat la informació mensual sobre les altes de població de nacionalitat ucraïnesa a Catalunya i les quatre províncies catalanes, que, no obstant això, no permet cap tipus de desagregació per sexe o edat. Per aquest motiu, aquestes dades tan sols s'han utilitzat en la comparativa de la casuística catalana respecte de la situació esdevinguda a la resta de províncies espanyoles.

Com a limitació de totes dues fonts —TSI emeses i altes padronals—, cal indicar que, en tot moment, la informació es limita a les persones nouvingudes de nacionalitat ucraïnesa i que, en conseqüència, no es té informació dels

possibles estrangers residents en aquell país que hagin pogut patir un períple similar als ciutadans d'aquella nacionalitat.

6. L'arribada de la població ucraïnesa refugiada a Catalunya

La informació de les TSI emeses entre els mesos de març i desembre de 2022 permet saber que en aquest període de deu mesos Catalunya va acollir un total de 25.015 persones refugiades de nacionalitat ucraïnesa. En contraposició, les altes registrades al padró durant aquest mateix període de temps fou de 18.796 persones (taula 1). La discrepància entre totes dues fonts es deu, principalment, a la lentitud en la inscripció padronal de part del col·lectiu de persones refugiades.

Taula 1. Arribada mensual de població ucraïnesa refugiada a Catalunya segons la font. Març-desembre de 2022

Mes	TSI emeses (1)		Altes padronals (2)		Diferència (1) – (2)
Març	4.500	18,0 %	6.763	36,0 %	-2.263
Abril	5.925	23,7 %	3.604	19,2 %	2.321
Maig	5.660	22,6 %	1.960	10,4 %	3.700
Juny	2.510	10,0 %	1.231	6,5 %	1.279
Juliol	1.660	6,6 %	1.029	5,5 %	631
Agost	1.315	5,3 %	812	4,3 %	503
Setembre	1.125	4,5 %	1.067	5,7 %	58
Octubre	840	3,4 %	787	4,2 %	53
Novembre	665	2,7 %	725	3,9 %	-60
Desembre	795	3,2 %	818	4,4 %	-23
Total	25.015	100 %	18.796	100 %	6.219

Nota: Els resultats estan arrodonits a valors múltiples de 5. Per aquesta raó algun total pot no coincidir amb la suma de la seva desagregació.

Font: elaboració pròpia a partir de les altes setmanals de targetes sanitàries expedides a població ucraïnesa en situació activa en el Registre Central d'Assegurats (IDESCAT).

En tot cas, si tenim en compte que, segons les dades del padró municipal d'habitants, la població ucraïnesa empadronada a 1 de gener de 2022 era de 23.736 persones, el volum d'arribada de persones refugiades —tant si es prenen en consideració les dades de TSI emeses com de les altes padronals registrades— ha implicat duplicar el nombre de residents d'aquella nacionalitat al nostre país.

Cronològicament, cal destacar que, segons totes dues fonts, prop de dues tercers parts d'arribades s'esdevingueren durant els tres primers mesos de guerra (març-maig de 2022), apreciant-se des de llavors una progressiva davallada en el flux de persones nouvingudes.

6.1. L'arribada de població ucraïnesa a Catalunya en el context de l'Estat espanyol

Per tal de posar en context el volum de l'arribada de població ucraïnesa refugiada a Catalunya en el marc de l'Estat espanyol, s'han analitzat les altes padronals, ja que és l'única font que permet la comparativa amb la resta de comunitats autònomes.

Segons aquesta font, el nombre de persones ucraïneses arribades a Espanya entre els mesos de març i de desembre de 2022 fou de 83.645, xifra realment baixa si es té en compte que, segons els càlculs de l'ACNUR, el nombre total de refugiats ucraïnesos fora del seu país era de prop de 8 milions. És a dir, segons aquest estimació, l'Estat espanyol tan sols seria el receptor de poc més de l'1 % del total de persones desplaçades. Sens dubte, la distància física entre ambdós països, la llunyania cultural —inclosa la dificultat idiomàtica— i l'escassa presència prèvia de ciutadans d'aquesta nacionalitat —que implica una baixa xarxa social de suport— expliquen aquest baix percentatge.

Tal com es mostra a la taula 2, Catalunya és la segona comunitat autònoma, tan sols superada pel País Valencià, que registra un nombre més elevat d'altres padronals i cal destacar que entre totes dues acullen més de la meitat de les noves inscripcions (22,5 % i 28,5 %, respectivament). A molta distància se situen Andalusia (12,4 %) i la Comunitat de Madrid (10,3 %), mentre que a l'extrem contrari es troben Cantàbria (0,9 %), Extremadura (0,8 %) i la Rioja (0,6 %), si deixem de banda els valors testimonials de les ciutats autònomes de Ceuta i de Melilla.

Per tal de posar en context aquestes dades, s'ha volgut comparar el percentatge de població refugiada acollida per cada comunitat amb el pes de la població resident total en relació amb el conjunt de l'Estat espanyol a data 1 de gener de 2022, a fi de detectar en quines existeix una sobrerrepresentació de refugiats i en quines, per contra, la xifra és menor a la que caldria esperar segons el seu pes demogràfic. Com no podria ser d'una altra manera a la vista dels valors absoluts exposats anteriorment, el País Valencià (amb una diferència positiva de 17,9 punts percentuals) i Catalunya (6,1 punts) són pràcticament els dos únics territoris que acullen més població refugiada en relació amb el seu pes demogràfic. En situació contrària se situen Andalusia (-5,5 punts percentuals), Madrid (-3,9) i Galícia (-3,4), mentre que les diferències en la resta de comunitats autònomes són molt menors, en consonància en el seu també menor pes demogràfic sobre la població total de l'Estat espanyol.

Per la seva banda, la fig. 1 mostra aquestes desigualtats a escala provincial. Com no podria ser d'una altra manera, a tenor del que s'ha comentat, les províncies litorals mediterrànies, des de Girona al nord fins a Almeria al sud, formen pràcticament un continu de valor elevats (per sobre dels 1.000 refugiats cada una d'elles), amb màxims que, en el cas d'Alacant, la primera província de persones acollides, assoleixen els 13.206 refugiats. Per contra, a l'interior

Taula 2. Altes padronals de població de nacionalitat ucraïnesa refugiada a Espanya, per comunitats autònomes. Març-desembre de 2022

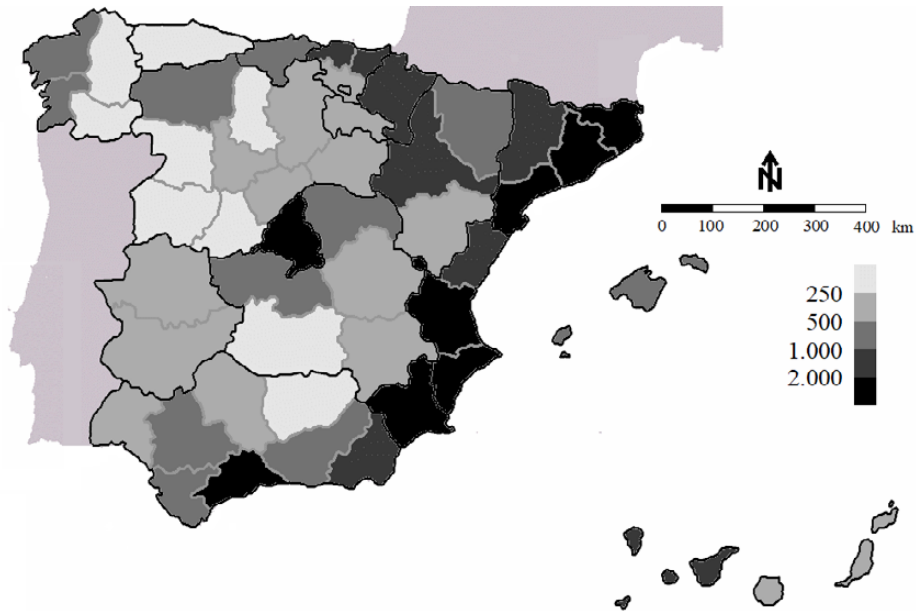
Comunitat autònoma	Altes padronals		Població total empadronada		Diferència (a) – (b)
	Març-desembre 2022 (a)		1 de gener de 2022 (b)		
País Valencià	23.575	28,2 %	5.097.967	10,7 %	17,4
Catalunya	18.796	22,5 %	7.792.611	16,4 %	6,1
Andalusia	10.274	12,3 %	8.500.187	17,9 %	-5,6
Madrid	8.515	10,2 %	6.750.336	14,2 %	-4,0
Múrcia	2.751	3,3 %	1.531.878	3,2 %	0,1
Castella i Lleó	2.757	3,3 %	2.372.640	5,0 %	-1,7
País Basc	2.678	3,2 %	2.208.174	4,7 %	-1,4
Castella-la Manxa	2.387	2,9 %	2.053.328	4,3 %	-1,5
Aragó	2.358	2,8 %	1.326.315	2,8 %	0,0
Illes Canàries	2.020	2,4 %	2.177.701	4,6 %	-2,2
Galícia	1.920	2,3 %	2.690.464	5,7 %	-3,4
Navarra	1.106	1,3 %	664.117	1,4 %	-0,1
Astúries	933	1,1 %	1.004.686	2,1 %	-1,0
Illes Balears	866	1,0 %	1.176.659	2,5 %	-1,4
Cantàbria	731	0,9 %	585.402	1,2 %	-0,4
Extremadura	699	0,8 %	1.054.776	2,2 %	-1,4
La Rioja	470	0,6 %	319.892	0,7 %	-0,1
Melilla	4	0,0 %	85170	0,2 %	-0,2
Ceuta	0	0,0 %	83117	0,2 %	-0,2
Total	83.645	100 %	47.475.420	100 %	-

Font: elaboració pròpia a partir de les altes mensuals de la població ucraïnesa al Padró Municipal d'Habitants (INE).

peninsular només trobem valors elevats a la Comunitat de Madrid i en l'eix format per les províncies de Saragossa, Navarra i el País Basc, mentre que en certes províncies de Galícia, Andalusia, Castella-la Manxa i Castella i Lleó trobem els mínims estatals, per citar-ne alguns exemples: Ourense, 59; Àvila, 144; Palència, 166; Zamora, 168; Lugo, 176; Jaén, 202, o Salamanca, 207.

L'explicació de la causa d'aquesta distribució territorial desigual és complexa i passa, segurament, per diversos factors complementaris: en primer lloc, sembla que, almenys inicialment, la població ucraïnesa tendí a ser acollida en territoris amb un volum important d'allotjament turístic, que, a més, en l'època d'inici de la guerra a Ucraïna, es trobava majoritàriament desocupat pel fet de ser temporada turística baixa. No es pot descartar, tampoc, l'ús temporal de

Figura 1. Altes padronals de població de nacionalitat ucraïnesa refugiada a Espanya, per comunitats autònomes. Març-desembre de 2022

Font: elaboració pròpia a partir de les altes mensuals de la població ucraïnesa al Padró Municipal d'Habitants (INE).

les propietats de ciutadans russos que, precisament, pel fet de no poder venir a l'Estat espanyol a causa del bloqueig internacional, no es van poder evitar. Cal pensar que la població ucraïnesa parla rus i, per tant, hi ha una major facilitat per la intermediació amb immobiliàries d'aquell país. Estem, en tot cas, davant d'una gran contradicció.

Aquest fet, explicaria, per exemple, l'elevat volum de nova població empadronada al País Valencià, però, per contra, no sembla valer per altres zones turístiques, com ara els arxipèlags canari i balear. En aquest sentit, un segon aspecte que es complementa amb el primer, i en matisa els resultats, és la fortalesa, l'estructura i l'organització de les xarxes de suport mutu, sovint canalitzades a través de les entitats del tercer sector, en les quals hi ha incloses les organitzacions no governamentals de suport als refugiats. Finalment, el tercer tret a tenir en compte és el paper de la pròpia administració pública autonòmica, la sensibilitat de la qual envers el fenomen dels desplaçaments forçats determina la quantia i la fluïdesa de les accions d'ajuda als refugiats i, em certa mesura, pot actuar com efecte d'atracció d'unes comunitats autònomes envers unes altres.

6.2. El perfil demogràfic de la població nouvinguda

Per tal de conèixer les característiques sociodemogràfiques de la població ucraïnesa arribada a Catalunya s'ha fet una exploració del sexe i el grup d'edat dels titulars de les TSI emeses durant el període analitzat.

El primer que s'hi destaca (taula 2) és el protagonisme de les dones en els moviments migratoris: dues de les tercers parts de les persones nouvingudes són dones, fet que no ha de sorprendre si es té en compte la mobilització militar obligatòria dels homes d'edats compreses entre els 18 i els 60 anys. No obstant això, sí que s'observa una tendència a una presència creixent de la població masculina entre les persones immigrants: mentre el mes de març tan sols representaven el 31,4% del total, el mes de desembre aquest percentatge s'enfilà fins al 39,6%. L'augment, amb el pas dels mesos, dels processos de reagrupament familiar són, sens dubte, el factor explicatiu d'aquesta tendència.

Taula 2. Arribada mensual de població ucraïnesa refugiada a Catalunya per sexe. Març-desembre de 2022

Mes	Homes		Dones		Total	
Març	1.415	31,3%	3.100	68,7%	4.500	100%
Abril	1.870	31,6%	4.055	68,4%	5.925	100%
Maig	1.820	32,1%	3.845	67,9%	5.660	100%
Juny	835	33,3%	1.675	66,7%	2.510	100%
Juliol	585	35,2%	1.075	64,8%	1.660	100%
Agost	495	37,5%	825	62,5%	1.315	100%
Setembre	435	38,7%	690	61,3%	1.125	100%
Octubre	335	39,9%	505	60,1%	840	100%
Novembre	265	39,6%	405	60,4%	665	100%
Desembre	315	39,9%	475	60,1%	795	100%
Total	8.370	33,5%	16.645	66,5%	25.015	100%

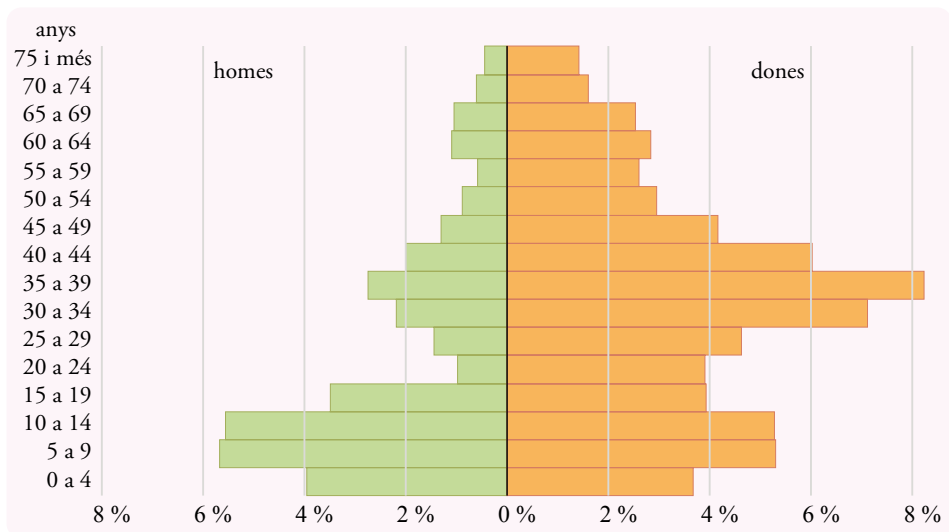
Nota: Els resultats estan arrodonits a valors múltiples de 5. Per aquesta raó algun total pot no coincidir amb la suma de la seva desagregació.

Font: elaboració pròpia a partir de les altes setmanals de targetes sanitàries expedides a població ucraïnesa en situació activa en el Registre Central d'Assegurats (IDESCAT).

Per la seva banda, la figura 2 mostra la distribució de la població per sexe i edat del conjunt de la població refugiada. Més enllà del ja citat protagonisme absolut de la població femenina en el procés migratori, la piràmide permet il·lustrar una segona característica demogràfica bàsica: la relativa joventut dels seus protagonistes, que es palesa en tres fets. En primer lloc, el grup modal es correspon al d'una dona entre 35 i 39 anys, que, amb 2.085 efectius, representa el 8,3% de la població nouvinguda. En segon lloc, cal destacar l'elevat volum

de població menor d'edat: els menors de 15 anys són els receptors del 30,4 % de les targetes sanitàries emeses i, a més, cal constatar que, com que els infants i joves d'aquestes edats no estan subjectes a la mobilització obligatòria, el percentatge de nois (15,8 %) és molt similar al de noies (14,6 %), fet que no passa en la resta de grups d'edat. Finalment, en tercer lloc, la població de 65 anys i més representa tan sols el 7,3 % de la població arribada a Catalunya, cosa que es deu, sens dubte, a les majors dificultats a l'hora de desplaçar-se (per motius de salut, pels menors recursos econòmics, etcètera) d'aquest col·lectiu.

Figura 2. Distribució per sexe i edat de la població ucraïnesa refugiada a Catalunya. Març-desembre de 2022

Font: elaboració pròpia a partir de les altes setmanals de targetes sanitàries expedides a població ucraïnesa en situació activa en el Registre Central d'Assegurats (IDESCAT).

A fi de comprovar si el perfil demogràfic de les persones acollides ha variat amb el pas del temps, la fig. 3 mostra la distribució per sexe i edat dels titulars de les TSI emeses en quatre moments de l'any: els mesos de març, juny, setembre i desembre.

Tal com s'ha comentat, el primer que s'hi destaca, malgrat que en tots quatre moments el nombre de refugiades és superior al de refugiats, és la progressiva masculinització de les persones nouvingudes. Així ho demostra l'anomenat índex de masculinització, que calcula el nombre d'homes per cada 100 dones: entre els arribats el mes de març l'indicador prenia valor 45,6 (és a dir, arribaven més del doble de dones que no pas d'homes), i de manera constant ha anat creixent, de manera que el mes de juny se situava en el 49,4; el setembre, en el 63,8; i el desembre, en el 68,4 (taula 3).

Aquesta presència cada cop més elevada d'homes entre els nous refugiats ve acompanyada d'una altra tendència: l'increment progressiu de l'edat mitjana

dels nouvinguts, que, atès que les dades es presenten en forma de grups quinquennals, ha estat calculada a partir de l'edat central de cada un dels intervals d'edat. En efecte, mentre el mes de març l'edat mitjana dels nouvinguts era de 30,1 anys, amb el pas del temps s'ha anat incrementant paulatinament fins situar-se en els 34,2 anys. Es tracta, en tots els casos, d'una edat mitjana molt jove, degut a la gran presència d'infants i joves entre les persones desplaçades. Aquest mateix motiu és el que explica que l'edat mitjana sigui, en tots quatre mesos analitzats, més elevada en les dones que no pas en els homes, si bé la tendència en aquest sentit d'un sexe i de l'altre és diferent: mentre que en les dones l'edat mitjana es manté força estable amb el pas del temps, al voltant dels 35 anys, la dels homes ha anat creixent progressivament, des dels 22,8 anys dels arribats durant el primer mes del conflicte fins als 33,0 del darrer mes analitzat. Sens dubte, el ja esmentat procés de reagrupament familiar, pel qual alguns homes —sia en edat combatent com no— han pogut abandonar el país i retrobar-se amb els seus familiars, n'és la principal explicació.

Figura 3. Distribució per sexe i edat de la població ucraïnesa refugiada a Catalunya. Març, juny, setembre i desembre de 2022

Font: elaboració pròpia a partir de les altes setmanals de targetes sanitàries expedides a població ucraïnesa en situació activa en el Registre Central d'Assegurats (IDESCAT).

Taula 3. Índex de masculinitat i edat mitjana per sexe de la població ucraïnesa refugiada a Catalunya. Març-desembre de 2022

Mes	Índex de masculinitat	Edat mitjana		
		Homes	Dones	Total
Març	45,6	22,8	33,6	30,1
Abril	46,2	22,2	33,5	30,0
Maig	47,2	22,2	32,9	29,5
Juny	49,4	24,6	35,3	31,9
Juliol	55,1	27,9	34,0	31,9
Agost	60,6	29,3	36,9	33,8
Setembre	63,8	29,4	35,8	33,3
Octubre	65,3	28,6	35,2	33,3
Novembre	63,0	30,3	37,1	34,6
Desembre	68,4	33,0	35,6	34,2
Total	50,3	24,7	34,1	30,9

Font: elaboració pròpia a partir de les altes setmanals de targetes sanitàries expedides a població ucraïnesa en situació activa en el Registre Central d'Assegurats (IDESCAT).

6.3. La distribució municipal de la població ucraïnesa nouvinguda

L'última qüestió que les dades de l'IDESCAT permet analitzar és el municipi de residència de les persones receptors de les TSI emeses.

Abans de fer-ne una interpretació detallada, cal recordar que, tal com s'ha comentat en l'apartat metodològic, la informació només està disponible per als municipis de més de 10.000 habitants i, al mateix temps, les dades municipals per setmanes han estat arrodonides a múltiples de 5. Un cas a banda és el d'aquells municipis que presenten dades setmanals superiors a 0 però inferiors a 3, que a les dades proporcionades per l'IDESCAT han estat etiquetats com a "<3" i que en el present estudi, per motius operacionals, ha estat equiparat a 2.

Tal com mostra la taula 4, els municipis catalans de més de 10.000 habitants han acollit 20.795 refugiats (el 83,1 % del total). Així, el 16,9 % restant (els 4.220 que manquen per arribar a la xifra total de 25.015) resideixen en municipis de menys de 10.000 habitants i, en conseqüència, no en podem conèixer el lloc de residència amb detall.

A tenor de les vint primeres destinacions que apareixen en el llistat hom comprova com obeeixen a una doble lògica: d'una banda, hi trobem algunes de les grans ciutats del país, amb Barcelona al capdavant (amb 4.505 persones), però també amb Lleida (493), Sabadell (423), Tarragona (386), Badalona (379) i Reus (315), per citar-ne les principals, si bé, tal com mostra la fig. 4, valors elevats es repeteixen a bona part dels municipis que formen l'àrea metropolitana de Barcelona. Sens dubte, la presència prèvia de ciutadans de nacionali-

tat ucraïnesa, la xarxa d'organitzacions no governamentals que hi treballen i, finalment, algunes iniciatives públiques concretes, en són la principal causa.

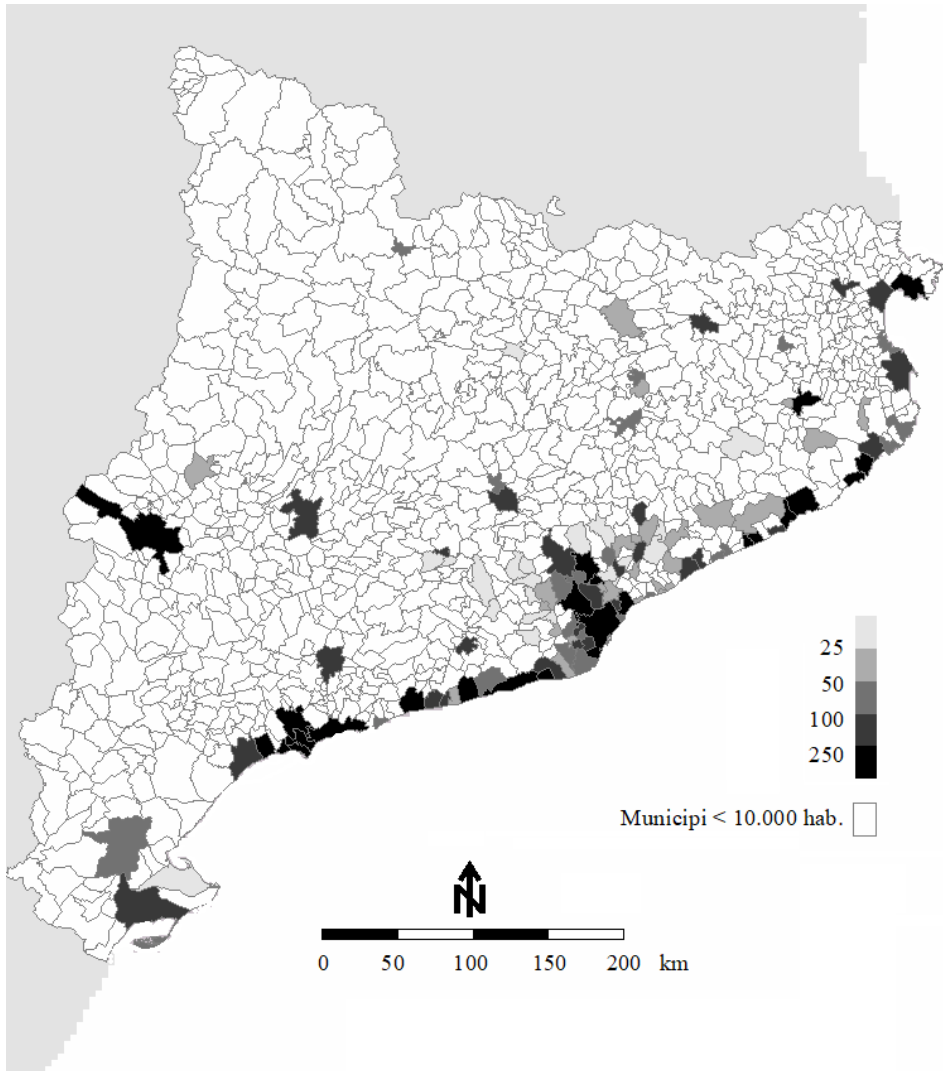
De l'altra, i sovint amb xifres molt superiors a les de les grans ciutats, hi apareixen municipis turístics litorals amb un gran nombre de places hoteleres — Lloret de Mar (1.699), Salou (1.383), Calella (631), Castell-Platja d'Aro (536), Castelldefels (479), Blanes (429), Roses (371), etcètera—, fet que confirma la hipòtesi exposada anteriorment que han servit per acollir-hi refugiats ucraïnesos, almenys inicialment i fora de la temporada turística àlgida. De fet, en algunes entrevistes mantingudes amb persones refugiades i amb membres d'algunes de les organitzacions no governamentals que els han acollit, ha aflorat la problemàtica de la necessitat de reallotjament a fi de posar de nou les habitacions alliberades a disposició del sector turístic.

Taula 4. Principals municipis de destinació de la població ucraïnesa refugiada a Catalunya (> 10.000 habitants). Març-desembre de 2022

Municipi	Absoluts	%
Barcelona	4.505	18,0 %
Lloret de Mar	1.699	6,8 %
Salou	1.383	5,5 %
Calella	631	2,5 %
Castell-Platja d'Aro	536	2,1 %
Lleida	493	2,0 %
Castelldefels	479	1,9 %
Vendrell, el	450	1,8 %
Blanes	429	1,7 %
Sabadell	423	1,7 %
Tarragona	386	1,5 %
Badalona	379	1,5 %
Roses	371	1,5 %
Vila-seca	358	1,4 %
Cambrils	347	1,4 %
Sant Feliu de Guíxols	340	1,4 %
Reus	315	1,3 %
Sant Cugat del Vallès	275	1,1 %
Pineda de Mar	264	1,1 %
Sitges	262	1,0 %
Resta de municipis > 10.000 habitants	6.470	25,9 %
Municipis de < 10.000 habitants	4.220	16,9 %
Total	25.015	100 %

Font: elaboració pròpia a partir de les altes setmanals de targetes sanitàries expedides a població ucraïnesa en situació activa en el Registre Central d'Assegurats (IDESCAT).

Figura 4. Municipis de destinació de la població ucraïnesa refugiada a Catalunya (> 10.000 habitants). Març-desembre de 2022

Font: elaboració pròpia a partir de les altes setmanals de targetes sanitàries expedides a població ucraïnesa en situació activa en el Registre Central d'Assegurats (IDESCAT).

7. A manera de conclusions

Una de les moltes conseqüències —totes terribles— de les guerres és, sovint, l'elevat nombre de persones que es veuen obligades a desplaçar-se forçosament, dins del propi país de residència o cap a tercers països, tot fugint de la violèn-

cia, directa o indirecta, la persecució política, etcètera. Per aquest motiu, just després d'acabada la Segona Guerra Mundial, l'Organització de les Nacions Unides va promoure el reconeixement i la protecció internacional de la figura de persona refugiada, a fi de garantir-ne els drets bàsics en el país d'acollida.

El cas de la guerra entre Ucraïna i Rússia no és, malauradament, una excepció. Així, a finals de l'any 2022 s'estimava que el nombre de refugiats que han marxat del seu país era de prop de 8 milions de persones, motiu pel qual la Unió Europea ha posat en marxa una sèrie de mesures extraordinàries per facilitar el desplaçament i l'acollida dels refugiats.

L'Estat espanyol ha acollit una modesta xifra de desplaçats, prop de l'1 % del total, i dins del seu territori, Catalunya és la segona comunitat autònoma amb un major nombre de refugiats, tan sols per darrere del País Valencià. Les dades recollides per l'IDESCAT de manera setmanal —però que aquí han estat agregades amb totals mensuals— des de l'1 de març han permès identificar, d'una banda, el volum i l'estructura per sexe i edat de la població desplaçada i, de l'altra, identificar els municipis de destinació principal. Respecte de la primera qüestió, el perfil majoritari de les persones refugiades és el d'una dona amb fills menors d'edat i, en menor mesura, gent gran, si bé les dades d'arribades dels darreres mesos mostren una progressiva masculinització dels desplaçaments. En relació amb les pautes territorials d'assentament de la població nouvinguda, les xarxes de suport mutu protagonitzades per persones de la mateixa nacionalitat, l'àmbit de treball i l'estructura de les diferents associacions no governamentals i entitats d'acollida, les decisions i mesures de les diferents administracions públiques i, sobretot, la disponibilitat d'allotjament —amb l'aprofitament de les places hoteleres vacants— són alguns dels principals factors explicatius.

Bibliografia

- ACNUR (2022). *Informe global 2021. Las historias detrás de las cifras*. Ginebra: ACNUR.
- (2023). *Desplazamiento forzado en 2022. Tendencias globales*. Ginebra: ACNUR.
- CANTOR, David James; Jean-François DURIEUX [ed.] (2014). *Refugee from Inhumanity? War Refugees and International Humanitarian Law*. Leiden: Brill-Nijhoff.
- BUIS, Emiliano J.; Marta R. VIGEVANO (2017). “Refugiados, conflictos armados y otras situaciones de violencia: un análisis de las Directrices sobre Protección Internacional N° 12 (2016) del ACNUR”. *Revista Jurídica de Buenos Aires*, núm. 95, p. 29-58.
- CRAWFORD, Emily; Alison PERT (2015). *International Humanitarian Law*. Cambridge: Cambridge University Press.
- CRISP, Jeff; Damtew DESSALEGNE (2002): *Refugee Protection and Migration Management: The Challenge for UNHCR*. Ginebra: United Nations High Commissioner for Refugees.
- DE CONINCK, David (2023). “The Refugee Paradox During Wartime in Europe: How Ukrainian and Afghan Refugees are (not) Alike”. *International Migration Review*, vol. 57, núm. 2, p. 578-586. DOI: <https://doi.org/10.1177/01979183221116874>
- ELINDER, Mikael; Oskar ERIXSON, Olle HAMMAR (2023). “Where Would Ukrainian Refugees Go if They Could Go Anywhere”. *International Migration Review*, vol. 57, núm. 2, p. 587-602. DOI: <https://doi.org/10.1177/01979183221131559>

- ESPINAR, Eva (2010). "Migrantes y refugiados: reflexiones conceptuales". *Obets. Revista de Ciencias Sociales*, vol. 5, núm. 1, p. 35-47.
- FERRERO-TURRIÓN, Rut; Gemma PINYOL-JIMÉNEZ (2016): "La mal llamada «crisis de refugiados» en Europa: crisis, impactos y retos para la política de inmigración y asilo de la Unión Europea". *Documentación Social*, núm. 180, p. 49-69.
- GONZÁLEZ, Carmen (2022): *La acogida a los refugiados ucranianos: algunos desafíos e incertidumbres*. Madrid: Real Instituto El Cano.
- HOLZER, Vanessa (2015). *Refugees from Armed Conflicts. The 1951 Refugee Convention and International Humanitarian Law*. Cambridge: Intersentia.
- MARIÑO, Fernando (1983). "El concepto de refugiado en un contexto de derecho internacional general". *Revista Española de Derecho Internacional*, vol. 35, núm. 2, p. 337-370.
- MILKOVA, Sonia; Valeria ANTOÑANZAS; Miguel Ángel MOLINA; Pilar STORCH-DE-GRACIA; Marta Taida GARCÍA-ASCASO (2013). "Asistencia en urgencias de la población infantil refugiada procedente del conflicto bélico Rusia-Ucrania". *Anales de Pediatría*, vol. 98, núm., p. 65-67.
- MOISE, Alexandru D.; James DENNISON; Hanspeter KRIESI (2023). "European Attitudes to Refugees After the Russian Invasion of Ukraine". *West European Politics*, vol. 47, núm. 2, p. 356-381. DOI: <https://doi.org/10.1080/01402382.2023.2229688>
- ORAV, Anita (2022). *Labour Market Integration of Asylum Seekers and Refugees*. Estrasburg: European Parliament.
- PAJARES, Miguel (2020). *Refugiados climáticos. Un gran reto del siglo XXI*. Barcelona: Rayo Verde.
- PÉREZ, Sergio (2003). "El estatuto de refugiado en la Convención de Ginebra de 1951". *Revista electrónica de Derecho de la Universidad de La Rioja*, núm. 1, p. 225-250.
- PRIES, Ludger (2018). "Entre la bienvenida y el rechazo: la «crisis de los refugiados» en Europa". *Polis*, vol. 14, núm. 2, p.71-96.
- SANTOLAYA, Pablo (2006). "El sistema europeo común de asilo y su recepción en España". *Revista de derecho migratorio y extranjería*, núm. 12, p. 83-88.
- Vettorassi, Andréa; Amori, Orzete (2021): "Refugiados ambientales: reflexiones sobre el concepto y retos contemporáneos". *Revista de Estudios Sociales*, núm. 76, p. 24-40. DOI: <https://doi.org/10.7440/res76.2021.03>
- VINUESA, Raúl E. (2011). "Diferencias y convergencias entre el Derecho Internacional de los Derechos Humanos y el Derecho Internacional Humanitario", dins: Silvina GONZÁLEZ NAPOLITANO [ed.]. *Introducción al estudio de los derechos humanos*. Buenos Aires: Errepar, p. 313-326.
- ZETTEL, Roger; Héloïse RUAUDEL (2018). "El derecho de los refugiados al trabajo y al acceso a los mercados laborales: limitaciones, retos y caminos a seguir". *Revista Migraciones Forzadas*, núm. 58, p. 4-7.